

Aleksander Holas

Odkrycie tympanonu romańskiego w kościele ponorbertańskim w Strzelnie

---

Ochrona Zabytków 7/4 (27), 271-272

1954

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

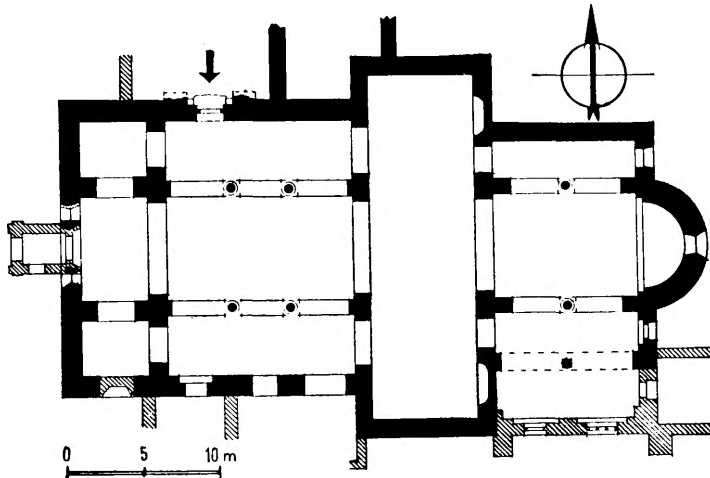
ODKRYCIE TYMPANONU ROMAŃSKIEGO W KOŚCIELE PONORBERTAŃSKIM W STRZELNIE

ALEKSANDER HOLAS

Rewelacyjne odkrycie rzeźbionych kolumn romańskich w strzelskiej bazylice ponorbertańskiej dokonane bezpośrednio po wojnie przez dr Zdzisława Kępińskiego, jak się okazało, nie ujawniło wszystkich elementów tego wyjątkowego zespołu rzeźbiarsko-architektonicznego.

Parę lat później, w czasie prac archeologicznych prowadzonych z ramienia Komitetu Badań nad Początkami Państwa Polskiego pod kierunkiem mgr Krystyny Józefowiczówny, znaleziono głowę monumentalnego posągu oraz fragment jeszcze jednej rzeźbionej kolumny, a w roku ubiegłym nastąpiło odkrycie tympanonu, będącego przedmiotem niniejszego komunikatu. W trakcie prac inwentaryzacyjno-konserwatorskich, prowadzonych przez PKZ pod moim kierownictwem, natrafiłem przy penetrowaniu zabudowań klasztornych na nieumotywowane jak się wydawało występy we framudze drzwiowej na północnej ścianie nawy kościoła. Szczegółowe badanie połączone ze zbijaniem ujawniło, że chodzi tu o wnękę portalową. Co więcej, w miarę odstawiania ujawniła się najpierw dolna część, a potem całość kamiennego tympanonu pokrytego figurálną dekoracją rzeźbiarską. Archiwolta i tympanon zakreślają charakterystyczny wykrój trójlistny ostrołuczny. Zewnętrzną partię archiwolty tworzy gładki wałek, podczas gdy następny uskok wgłęb tworzy ukośny profil, po którego segmentach przewija się reliefowa wić palmetowa. Skomplikowany kształt tympanonu spowodował konieczność użycia dwu bloków kamiennych z których mniejszy zajmuje górną część trójlistnia. Opracowanie rzeźbiarskie zdradza swobodę, a nawet wirtuozerię przejawiającą się w pełnoplastycznym traktowaniu reliefu przechodzącego miejscami w ażur (oderwanie od tła rąk aniołów).

Na uwagę zasługuje niezwykle bogata treść przedstawienia. Pole tympanonu szczelnie wypełnia siedem figur. Po bokach mandorli z centralną postacią

Ryc. 264. Strzelno — bazylika św. Trójcy. Rzut przyziemia.

Zbawiciela, przedstawionego jako sędziego, grupują się symetrycznie postacie aniołów podtrzymujących krawędź mandorli oraz symbole ewangelistów (Marka i Mateusza) w osobliwym połączeniu głów zwierzęcych z postacią ludzką, pod stopami zaś Zbawiciela lew i smok.

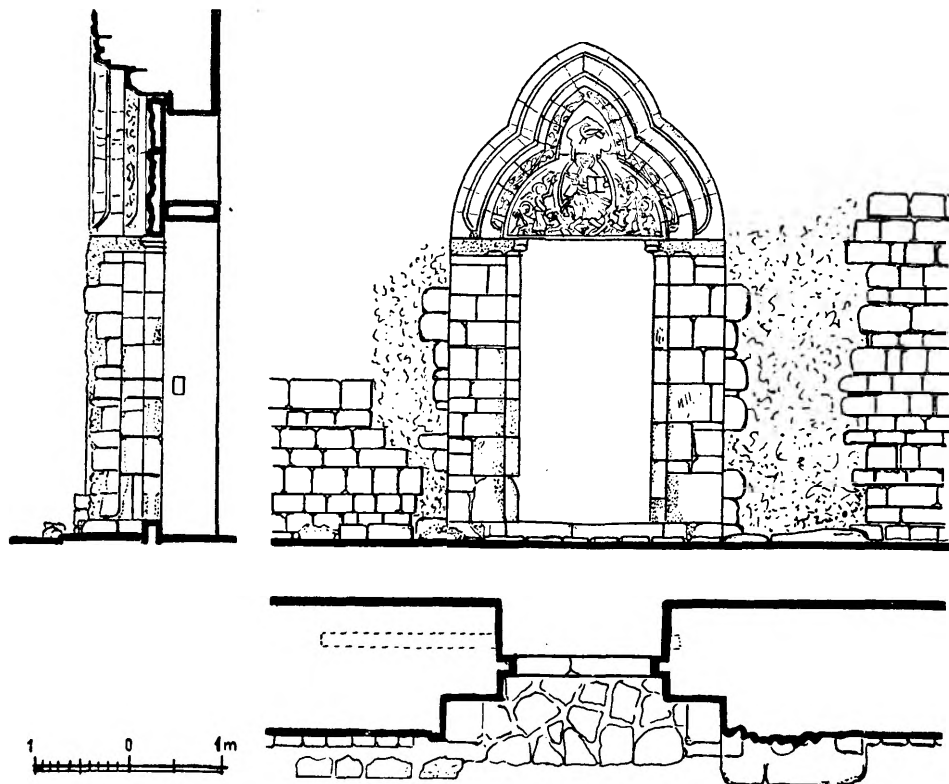
Na skraju kompozycji widzimy postacie świętych, z których lewa przypuszczalnie odnosi się do świętego zakonnego, jak by wskazywała duża, średniowieczna tonsura (św. Norbert?)

Zwieńczenie kompozycji stanowi symbol Ducha św. w postaci gołębic, umieszczony w zagłębieniu o swobodnym wykroju.

Jak wykazały przekopy, ościeża portalu pierwotnie wychodziły nieco przed lico ściany tak, jak to spotykamy wielokrotnie w architekturze romańskiej zwłaszcza północnowłoskiej. Zachowane podstawy kolumn i logika konstrukcyjna wskazuje, że wałki archiwolty musiały spoczywać na osobnych kolumnkach.

Portal mieści się w pierwszym przęśle nawy północnej licząc od zachodu, w odcinku muru bezpośrednio przylegającym do wieży.

Odnalezienie dalszego nieznanego elementu architektonicznego bazyliki ponorbertańskiej rzuca nowe światło na program funkcjonalny budowli zwiększając jej wyjątkowe bogactwo treści ikonograficznych i plastycznych.

Ryc. 265. Sytuacja portalu z odkrytym tympanonem w ścianie północnej nawy bazyliki św. Trójcy w Strzelnie.